

STRATĒGIJAS, lai palīdzētu bērniem ar autismu MĀCĪBĀS

PALĪDZĪBAS STRATĒGIJAS:

ĪSTERMIŅA: vides pielāgošana, individuāla palīdzība, lai kompensētu bērna vājās puses

ILGTERMIŅA: jaunu prasmju attīstīšana, bērna patstāvības veicināšana, tādu mācīšanās stratēģiju mācīšana, lai bērns spētu nākotnē tikt galā saviem spēkiem

JA BĒRNAM TRŪKST MOTIVĀCIJAS VEIKT MĀCĪBU UZDEVUMU

- Izmantojiet bērna interešu jomas. Piemēram, ja bērnu interesē vilcieni, lasīšanai sameklējiet tekstus par vilcieniem, matemātikā skaitiet vagonus u.tml. Ja bērnu interesē vārdes vai elektrība, iesaistiet uzdevumos vārdes vai elektrību. Jaunākajās klasēs var būt nepieciešams mainīt uzdevumu nosacījumus. Vecākajās klasēs ļaujiet bērnam izvēlēties savu interešu jomu kā tēmu projektu nedēļā, kā domraksta tēmu u.tml.

- Izveidojiet apbalvojumu sistēmu (žetoni, uzlīmes, iespēja pēc grūta uzdevuma pabeigšanas izvēlēties iemīļotu uzdevumu u.c.)
- Pārliecinieties, vai bērns zina, CIK DAUDZ darba, KĀDĀ SECĪBĀ un CIK ILGI tas jāveic. Reizēm pārliecība, ka uzdotie uzdevumi būs „bezgalīgi”, rada bērnam bezcerības sajūtu un tādēļ viņš vispār neķeras uzdevumiem klāt. Palīdz vizuāls darba plāns, vienošanās par noteiktu pulksteņa laiku, uzdevuma sadalīšana mazākos soļos.

- Tāpat pārliecinieties, vai bērns zina, AR KO SĀKT. Reizēm bērna iesaistīšanos var panākt, palīdzot viņam uzrakstīt pirmo teikumu vai izpildīt pirmo piemēru.
- Bērnā ar autiska spektra traucējumiem, atšķirībā no citiem bērniem, var nepatikt uzdevumi par „brīvo tēmu”, jo viņš nespēj izdomāt, kas īsti jādara. Tāpat bērns var nesaprast, kas jādara, ja uzdevums ir poētiski vai pārāk plaši un neskaidri nosaukts (piemēram, „šodien zīmēsim ziemas priekus”, vai domraksta tēma „Ko es darīju vasarā”). Mazākam bērnam labāk dot konkrētus, precīzus norādījumus, kas jāzīmē vai jāraksta. Lielākam bērnam palīdzēs, ja jūs minēsiet piemērus, uzdosiet palīdzošus jautājumus un palīdzēsiet sastādīt plānu.

- Atcerieties, ka bērnam ar autiska spektra traucējumiem var būt spēcīga pretestība veikt „neloģiskus” vai no zinātniskā viedokļa nepareizus uzdevumus. (Piemēram, bērns, kurš daudz zina par zoologiju, var atteikties lasīt tekstu, kurā zirnēklis ir nosaukts par kukaini. Bērns, kurš daudz zina par satiksmi, var atteikties veikt uzdevumu, kurā jāaprēķina, kad satiksies kravas mašīnas – jo „viņām pa vidu ir 8 stundas jāstāv!”). Prātīgākais, ko jūs varat darīt, ja bērnam ir taisnība – izlabot noteikumus. Vecāko klašu skolēnam jāpārliecina, kā samierināties ar loģikas trūkumu apkārtne, izskaidrojot, ka viņš ar to dzīvē sastapsies bieži, un viņam būs jāpārliecina arī „nesaprātīgi” uzdevumi. Varat arī pārrunāt apstākļus, kādos viņš drīkst un kādos – noteikti nedrīkst norādīt uz citu cilvēku kļūdām.

JA BĒRNAM IR GRŪTI PATSTĀVĪGI ORGANIZĒT DARBA VIETU

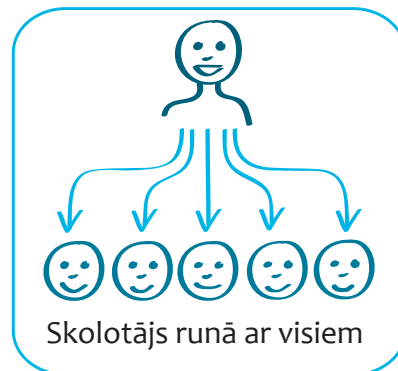
- Nofotografējiet, kādai jāizskatās sakārtotai darba vietai un attēlu piestipriniet pie dienasgrāmatas vai sola, lai bērns varētu to redzēt.
- Izkaidrojiet bērnam, ka mācību piederumiem vienmēr jābūt sakārtotiem noteiktā kārtībā, lai tos uzreiz varētu atrast.
- Izmantojiet noteiktas krāsas vākus dažādu mācību priekšmetu grāmatām un burtnīcām (piemēram, matemātika – zaļa, latviešu valoda – sarkana), lai krāsa palīdzētu bērnam uzreiz atrast vajadzīgo.

- Turiet katram mācību priekšmetam vajadzīgās lietas atsevišķi un marķējiet tās ar noteiktu krāsu.
- Parūpējieties, lai sīkajām lietām būtu pārskatāms penālis.
- Nofotografējiet lietas, kas jāņem līdzi uz noteiktām nodarbībām (piemēram, uz mūzikas skolu vai uz sporta pulciņu), un iemāciet bērnam izmantot attēlus, lai pārbaudītu, vai viņš ir pareizi sakārtojis somu rītdienai. Vecākam bērnam izgatavojiet vajadzīgo lietu sarakstu, kuru ielaminējiet un turiet somā.
- Dažiem bērniem nepieciešams iedalīt noteiktu laiku viņu dienas / nedēļas darba plānā darbavietas sakārtošanai. (Piemēram, var vienoties ar skolotāju, ka katru piektdienu mācības beidzas ar sava plauktiņa sakārtošanu. Vai arī sestdiena ir diena, kad tiek sašķiroti un sakārtoti mākslas pulciņam nepieciešamie materiāli).

JA BĒRNAM IR GRŪTI SAPRAST, KAD JĀSKATĀS UZ SKOLOTĀJU

- Izmantojiet noteiktu zīmi, ko nolieciet pie tāfeles (piemēram, vienā pusē lapai ir attēls, kas nozīmē, ka tagad jāskatās uz skolotāju, otrā pusē attēls, kas nozīmē, ka tagad ir laiks patstāvīgam darbam).
- Uzrunājiet bērnu ar autiska spektra traucējumiem vārdā.
- Skaidri pasakiet, uz kuriem bērniem tagad jāskatās.

JA BĒRNAM IR GRŪTI PATURĒT PRĀTĀ NORĀDĪJUMUS

- ☉ Vienkāršojiet norādījumus, lai tie būtu konkrēti un saturētu tikai svarīgāko informāciju.
- ☉ Izmantojiet uzskaitījumu (piemēram: „Atceries, tev pēc skolas ir jāizdara divas lietas: jānodod grāmata bibliotēkā un jāizved laukā suns. Divas lietas: grāmata un suns.”)

- ☉ Māciet stratēģijas, kas palīdz kompensēt vājo darba atmiņu. Piemēram, māciet apzināti izmantot vizualizāciju – soli pa solim iztēloties, kas jādara, lai izplānotu kādu darbiņu. Sākumā var palīdzēt zīmēšana uz papīra, vēlāk bērns varēs to darīt prātā.
- ☉ Māciet pie sevis atkārtot norādījumus, lai tie paliktu atmiņā („Atvērt 15. lpp. un sameklēt zīmuli un lineālu. 15.lpp., zīmulis, lineāls. 15. lpp., zīmulis, lineāls”).
- ☉ Māciet skolēnam pie sevis izlasīt uzdevuma nosacījumus PIRMS un PĒC uzdevuma veikšanas, pārbaudīt, vai visi norādījumi ir izpildīti.
- ☉ Māciet mnemonikas paņēmienus.
- ☉ Izmantojiet vizuālos plānus un vizuālās norādes (piemēram, uzzīmējiet secību, kādā jāveic mājasdarbi: vispirms jānovāc no galda viss liekais, tad jāsameklē dienasgrāmata utt.).
- ☉ Māciet bērnu patstāvīgi veidot vizuālus atgādinājumus lietām, kas jāizdara (tie var būt zīmējumi, piktogrammas, atgādes telefonā vai datorā, zīmītes uz ledusskapja u.tml. – sameklējiet formu, kas jūsu bērnam vislabāk patīk un ir visērtāk lietojama). Veidojiet bērnam ieradumu pierakstīt norādījumus (piemēram: „Anna, es gribu tevi palūgt aiziet uz veikalu. Paņem, lūdzu, papīru un pieraksti – mums vajadzīgas četras lietas...”)
- ☉ Iemāciet bērnam piezvanīt klasesbiedriem un pajautāt to informāciju, ko jūsu bērns nav paguvis pierakstīt vai iegaumēt.

VEIKALS:

1. MAIZE
2. PIENS
3. DESA
4. SALDĒJUMS

JA BĒRNAM IR GRŪTI IZDALĪT GALVENO INFORMĀCIJU

- ☉ Bērnam ar autiska spektra traucējumiem, atšķirībā no citiem bērniem, var būt vieglāk iegaumēt garu informācijas virkni mehāniski, taču grūti patstāvīgi tajā izdalīt būtisko. (Piemēram, bērns var atstāstīt stāstiņu vārds vārdā, taču nespēj atbildēt uz jautājumu par stāsta varoņiem.)

- ☉ Māciet bērnam stratēģijas, kā vizuāli atzīmēt svarīgāko informāciju – piemēram, pasvītrot tekstu, izmantot līmlapiņas u.tml.

- ☉ Varat iemācīt bērnu pirms teksta lasīšanas izlasīt pēc tam dotos jautājumus par tekstu. Tas palīdzēs lasīšanas laikā pievērst uzmanību vajadzīgajai informācijai.

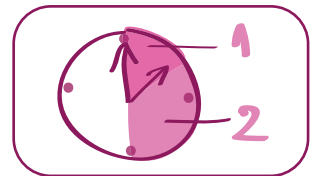
- ☉ Tekstu saprast palīdzēs arī ievirzes došana pirms lasīšanas. („Šis stāsts ir par pirmo pasaules karu. Tajā stāstīts, kā cilvēki dzīvoja un kā jutās kara laikā. Lasot pievērs uzmanību viņu ēdiena un apģērba aprakstam.”)

- ☉ Māciet bērnam noteiktu shēmu, pēc kuras viņš var izvērtēt tekstu („Kas stāstā darbojas?”, „Kur tas notiek?”, „Kad tas notiek?”, „Kas ir svarīgākais notikums?”)

JA BĒRNAM GRŪTI KONCENTRĒT UZMANĪBU

- Atcerieties, ka bērnam ar autiska spektra traucējumiem valodas apstrāde smadzenēs noris lēnāk, savukārt vizuālā uztvere ir stiprā puse. Attiecīgi: bērns labāk spēs koncentrēties vizuālai informācijai.
- Pārliecinieties, ka bērns zina, uz kuriem šobrīd jāvērs uzmanība. Pasakiet to skaidri. Uzrakstiet veicamo uzdevumu uz tāfeles. Varat uzrakstīt uzdevumu arī uz papīra lapas, kas novietota uz bērna sola.
- Novērsiet traucēkļus: audiālus (sīcošas lampas, rūcošs projektor, čikstoši krēsli, klaigājoši klasesbiedri) un vizuālus (nesēdiniet bērnu dzīvās dabas stūrīša, rotaļu stūrīša vai loga tuvumā; pārbaudiet, vai bērns no savas vietas redz skolotāju; sekojiet līdzi, lai uz viņa galda neatrastos lieki priekšmeti, jo sevišķi telefons vai elektroniskā spēlīte).
- Vienojieties ar bērnu par neverbāliem signāliem, ar kādiem varat palīdzēt viņam atgādināt, kur jāvērs uzmanība (piemēram, pieskaroties pie pleca un norādot uz vajadzīgo uzdevuma vietu).
- Izmantojiet neverbālus signālus arī tam, lai apliecinātu bērnam, ka viņš ir uz pareizā ceļa (piemēram, uzsmaidiet un parādiet žestu OK).
- Uzticiet sola biedram palīdzēt bērnam ar autiska spektra traucējumiem (piemēram, atrast vajadzīgo lappusi grāmatā).
- Nelieciet bērnam darīt vairākas lietas reizē (piemēram, ja bērniem uzdots patstāvīgi veicams darbs, laikā, kamēr viņi raksta, skolotājam nevajadzētu kaut ko komentēt vai paskaidrot).
- Palīdziet pārslēgties no viena veida darbības uz citu. Noderīgs ir vizuāls darba plāns, kas atrodams uz tāfeles vai uz bērna sola. Brīdiniet, pirms mainās darbības. Palīdzēs tādas frāzes kā: „Tagad ir laiks sākt nākošo stundas daļu. Mēs tagad darīsim...”
- Uzmanību palīdz koncentrēt gaidas. Ja bērns zina, ka kaut kam ir jānotiek, viņa uzmanība ir vairāk gatava tam pievērsties. Brīdiniet bērnu par to, kas notiks.
- Samaziniet laiku, kurā „nekas nenotiek”. Turiet gatavībā mazus, pievilcīgus uzdevumus, ko iedot bērnam, ja viņš ir jau ātrāk pabeidzis savu darbu un ir spiests gaidīt.

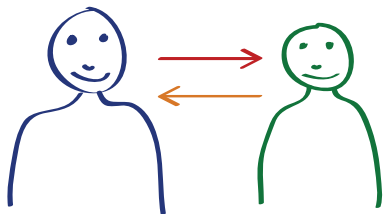

JA BĒRNAM IR GRŪTI SAPRAST TEKSTA UZDEVUMUS

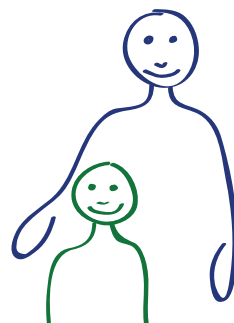
Sākot ar vienkāršiem uzdevumiem, māciet pārvērst verbālu problēmu vizuālā problēmā:

- Sameklēt tekstā vārdus, kas apzīmē matemātiskas operācijas (cik kopā, par cik mazāk, starpība utt.). Iespējams, bērnam jāļauj izmantot palīgmateriālus: tabuliņu, kurā sarakstīts, kādi vārdi apzīmē kādas darbības;
- Pierakstīt visus svarīgos skaitļus;
- Izmantot vizuālus apzīmējumus (piemēram, punktiņus, svītriņas u.tml.), lai atainotu problēmu;
- Pārvērst vizuālu problēmu skaitļu izteiksmē;

ATCERIETIES:

Svarīga ir gan atgriezeniskā saikne par pieļautajām kļūdām, gan atgriezeniskā saite, kas ļauj bērnam saprast, ka viņš ir uz pareizā ceļa.

Bērnam nepieciešama sapratne un atbalsts, kad viņš dara kaut ko grūtu.

Atslēgas jautājumi vienmēr ir: „Kādu prasmju bērnam trūkst?” un „Kādas no esošajām prasmēm te var noderēt?”

Noderīga literatūra:

Sarmīte Tūbele „Disleksija vai lasīšanas traucējumi”, izdevniecība RaKa, 2008.

Т. Питерс «Аутизм. От теоретического понимания к педагогическому воздействию» Москва 2003

Гленн Доман «Как научить вашего ребенка читать»

Deborah Fein, Michelle A. Dunn „Autism in Your Classroom”, Woodbine House 2007

Joyce Cooper – Kahn, Laurie Dietzel „Late, Lost and Unprepared. A parents Guide to Helping Children with Executive Functioning”, Woodbine House 2008

Resursi internetā:

www.hwtears.com Handwriting without Tears

www.memoryjoggers.com

www.touchmath.com

www.izm.gov.lv

www.autisms.lv

Speciālisti, kas var palīdzēt:

Pedagogs,
speciālais pedagogs,

skolas psihologs,
klīniskais psihologs